

**CHARLOTTE BRONTENING “JANE EYRE” VA CHINGIZ
AYTMATOVNING “JAMILA” ASARLARIDA AYOL OBRAZI**

Sirojiddinova Xurshidaxon Rustambek qizi

Farg‘ona davlat universiteti, Ingliz tili va adabiyoti fakulteti talabasi

Qosimova Feruzaxon Xursanali qizi

Farg‘ona davlat universiteti, Ingliz tili va adabiyoti fakulteti

katta o‘qituvchisi PHD

Annotatsiya: Hozirgi globallashuv jarayonida xalqimizning ma’naviy, siyosiy va diniy savodxonligini yuksaltirish zamonamizning eng muhim talabi bo‘lib, bu borada ayollar masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Maqolada ingliz va o‘zbek nasrida ayollar obrazining xususiyatlari ko‘rib chiqiladi. Har bir xalq milliy qarashlaridan kelib chiqqan holda o‘z adabiyotida ayol obrazini turlicha tasvirlaydi. O‘zbek nasrida ayol timsoli ona, rafiqqa, uy bekasi sifatida tasvirlansa, ingliz adabiyotida esa bularga qo‘shimcha sifatida ayol ishbilarmon tadbirkor, ishchi xodim kabi vazifalarni ham bajaradi. Ingliz adabiyotida ham ayol obrazi davrlar davomida tadrijiy o‘zgarib borgan. XIX asr ingliz nasrida ayol obrazi erkak yozuvchilar tomonidan to‘laqonli ideallashtirilgan holda yaratilgan. Shuningdek, maqolamizda ayol va jamiyat munosabatlari ham turli jihatdan o‘rganiladi. Adabiyotlarni tahlil qilar ekanmiz biz ayol obrazini yaratishda asosan ayol va jamiyat o‘rtasidagi munosabatdan, ayolning jamiyat qatlamlarida qanday tan olinishi va uning jamiyatda, oilada o‘rnini tahlil qilgan holda ayolning nasrda tasvirlanishiga baho berish mumkin. Har bir milliy adabiyotda ayol obraziga keladigan bo‘lsak, u o‘sha xalqning tabiatiga, zamon ruhiga mos tarzda aks etadi, idrok bir adabiyotda turlicha gavdalanadi.

Kalit so‘zlari: poetika, o‘zbek nasri, ayol xarakteri, ayol va jamiyat, ingliz nasri, timsollar, obraz.

KIRISH

Millat o‘ziga xos bir ulkan daryo. Vatan- buyuk tushuncha. Unga munosib bòlish, Vatan taraqqiyoti va buyuk kelajagi uchun mos avlodni tarbiyalash bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biri sanaladi. Negaki, bugungi yoshlarga xalqning qadimiy va boy tarixi, madaniyati va adabiyotini o‘rgatish biz yosh pedagoglar uchun muhim. Har bir mamlakatning kelajagi uning yoshlari qo‘lida. Mamlakat yoshlari qanchalik kuchli, zehnli va bilimli bo‘lishsa mamlakat ham shunchalik xavfsiz bo‘ladi. Bugungi kunning eng dolzarb, kechiktirib bo‘lmaydigan masalasi ham inson qalbini tarbiyalash bo‘lib, buning uchun esa asosiy vosita bo‘lgan badiiy adabiyotni shakllantirishdir. Axir, jadidlar ham o‘zlariga qurol qilib adabiyotni tanlagan edilar-ku. Adabiyot daraxtimizning yaxshi hosil berishi bizning tanqidiy fikrlay olishimizga, badiiy asarni

qanday anglashimizga bog'liq. Zero, tanqid-kelajak mevasi. Shunday ekan bugungi kunning dolzarb muammosi yoshlarni tanqidiy fikrlashga o'rgatishdir. Istiqloq davri — o'zbek adabiyotshunosligining xalqaro maydondagi o'rni va nufuzini oshirishni, hozirgi adabiy jarayon hodisalarini tanqidiy o'rganish va o'zlashtirishni, milliy-madaniy merosimizni tadqiq etishni, bugungi globallashuv jarayonida qadriyatlarni anglash zaruratining badiiy adabiyot mohiyatiga yanada chuqur kirib borishini, badiiy asarlarning jahon adabiyoti rivojida munosib o'rnini asoslashni va keyingi davr adabiyotiga kuchli ta'sir o'tkazgan ijodkorlar merosini o'rganishni taqozo etmoqda. Shundan kelib chiqib, bugungi madaniy-ma'rifiy sohalardagi islohotlar jarayoni o'zbek adabiyotshunosligi oldiga ham qator yangi vazifalar qo'yimoqda. Xususan, adabiyot nazariyasi, poetika, nazm, xalqaro adabiy aloqalar va adabiy ta'sir masalalari, mumtoz adabiyot tarixi, tarjimashunoslik, adabiy-estetik, badiiy-falsafiy tafakkur takomili singari sohalarda ayol obrazini talqin etish va ifodalash muammolari jahon va o'zbek ilm-fani uchun tadqiq manbaiga aylangan.

Asosiy qism:

Malumki, ingliz va o'zbek adabiyotida ayol obrazini yaratishga juda ko'plab adabiyot vakillari qo'l urishgan. Bunda har bir yozuvchi o'z dunyoqarashidan kelib chiqqan holda, ma'lum bir ayol obrazini o'z asarlarida gavdalantirishga harakat qilishgan. Jumladan, Charlotte Bronte ayol obrazini chidamliligi, ma'naviy mustahkamligiga ega bo'lgan ayol tarzida tasniflaydi. Bunda, albatta, tasvirlash jarayonida nafaqat yozuvchining pozitsiyasi, balki millat, davlat, til va madaniyat ham o'z ta'sirini ko'rsatadi. Misol uchun Sharqda aynan o'zbek adabiyotida ayol — ona, ayol — rafiq timsollari orqali tasvirlangan asarlar ko'p uchraydi. Bu bizning jamiyatimizda ayolning asosiy vazifalari oila va oilada farzandlar parvarishi bilan bog'liqligi holatiga ishora qiladi. Lekin zamonaviy adabiyotlarni ko'zdan kechiradigan bo'lsak, ayolning vazifasi nafaqat oila, uy yumushlari bilan chegaralanib qolish, balki ayol jamiyatning bir bo'lagi sifatida ham tasvirlanish holatlari ham kuzatiladi. Bu shundan dalolat beradiki, bugungi kunda ayolning jamiyat bilan aloqasi kuchayib bormoqda va bu badiiy asarlarda o'z aksini topmoqda.

Charlotte Brontening "Jane Eyre" romani sevgi, qat'iyatlilik va mustaqillikka intilish haqidagi kashfiyoti uchun hurmatga sazovor. Romanning doimiy jozibasi Janening o'zgarimas ruhini tasvirlashda va uning ijtimoiy cheklovlar va hissiy notinchliklar sharoitida shaxsiy muvaffaqiyatga intilishidadir.

Roman Jane Eyrening bolaligidan boshlanadi, uni xolasi Rid xonim tomonidan qabul qilingan etim sifatida tasvirlaydi, u unga shafqatsizlik va nafrat bilan munosabatda bo'ladi. Jiddiy Lovud maktabiga yuborilgan travmatik voqeadan so'ng, Jane Helen Berns bilan mustahkam do'stlik o'rnatadi va qiyinchiliklarga chidamlilikni o'rganadi.

Romanda oddiy va sodda ko'ringan Janening hayotiy kurashlar bilan kurashayotgani haqida hikoya qilinadi. Janening hayotida juda ko'p to'siqlar bor - uning shafqatsiz va haqoratli Rid xolasi, Lovud maktabidagi og'ir sharoitlar, Rochester va Rochesterning Bertaga uylanishi. Biroq, Jane o'zining qat'iyati, o'tkir aqli va jasorati bilan bu to'siqlarni engib o'tadi. Roman Janening o'z farzandlari bilan Rochesterga uylanishi bilan yakunlanadi. "Jane Eyre" adabiyot tarixida katta ahamiyatga ega bo'lgan nuqtai nazarlarining boshida, voqealarga ishonch bilan yondoshuvi, o'zgacha qushloq, shaxsiy va jamiyat jarayonlarning tahlili va qanday qilib bu qadam haqida qarormand bo'lishi bilan bog'liq.

"Jane Eyre" asar ham aqlli, kulgili va ta'sirchan so'zlar bilan yaxshi yozilgan bir kitobdir.

«Yosh o'lib, katta azob-uqubatlardan qochib qutulaman. Dunyoda mening yo'limni yaxshi qilish uchun fazilat va qobiliyatim yo'q edi: men doimo aybdorman. "

- Men jirkanchmi, Jeyn? - Juda yaxshi, sir: siz doimo bilasiz, bilasiz.

"Ayollar odatda juda xotirjam bo'lishi kerak, ammo ayollar erkaklar kabi his qiladilar."

"Men uni sevishni istamagan edim; O'quvchi mening qalbimdan aniqlangan muhabbat mikroblarini yo'qotish uchun juda ko'p harakat qilganimni biladi; va hozir, birinchi yangilangan nuqtai nazardan, ular o'z-o'zidan jonlanib, buyuk va kuchli! Menga qaramasdan meni sevib qoldi ".

"Men doimo xayrixoh bo'lishdan ko'ra baxtli bo'lar edim".

"Agar butun dunyo sizni yomon ko'rgan bo'lsa va sizni yomon deb bilgan bo'lsa, sizning vijdoningiz sizni qabul qilgan va sizni gunohdan ozod qilgan bo'lsa, siz do'stsiz bo'lmaydi."

"Nikoh ayolning savdosi, amalda amal qilishi kerak".

Chingiz Aytmatovning 1958-yilda yozilgan, 1959-yilda rus va fransuz tillariga tarjima qilingan "Jamila" qissasi bo'ladi. Yozuvchi nomini xalqaro miqyosda mashhur qilgan birinchi asar. Aslida, hikoyaning bu qismi sho'ro adabiyotida nodir asar bo'lish baxtiga muyassar bo'lib, o'ttizga yaqin asarga tarjima qilingan ikki yil ichida sobiq ittifoq va xorij tillariga. Lui Aragon, "Jamila"ni fransuz tiliga tarjima qilgan, uni "dunyoda yozilgan eng ajoyib qissa" deb baholagan sevgi haqida" deb yozgan va hatto maqola sarlavhasini ham shunday deb atagan. Aslida bunday mashhurlikning siri shu yerda edi asarning o'zi, aniqrog'i, yozuvchining yuksak mahorati va keng dunyoqarashi asosida – Jamila va Doniyorning beg'ubor va sof sevgisi, inson irodasiga faol munosabat ko'rsatdi va huquqlar, azaliy odatlar. Hikoyada ishq muhim omil sifatida poetik tahlil qilinadi inson hayotining mazmunini shakllantiradi va uning qalbining go'zalligini belgilaydi. Aslida, asosiy xususiyati Chingiz Aytmatov ijodining muammolarga yangicha yondashuvi, o'ziga xos poetik talqini va boshqa hech kimga o'xshamaydigan ilg'or dunyoviy tafakkuri hisoblanadi. Dunyo adabiyotidan yaxshi

xabardor, “Jamila” qissasi syujetidagi qissalardan bir nechtasini o‘qigan, nafis did sohibi deya ta’riflanadigan, hayotda ham vafodorligi bilan nom qozongan Lui Aragondek insonni hayratga solgan, “Jamilani” muhabbat haqidagi eng yaxshi qissa deya ta’riflashga undagan narsa nima. Tabiiyki g‘arb adabiyoti sharqqa nisbatan muhabbat bobida ancha demokratlashgan, demak Aragonni, va boshqa g‘arb o‘quvchilarini “Jamila”ning boshqa tomoni sehrlaganligi aniq. “Chingiz Aytmatov voqelikni badiiy obrazlarda yorqin aks ettirib, his-tuyg‘ularimiz va kechinmalarimizga teran ta’sir o‘tkazib, o‘z asarlari bilan jahon adabiyoti xazinasiga ulkan hissa qo‘shgan adibdir. Eng mashaqqatli yo‘l “jasorat” yo‘lidir. Jasorat ko‘rsatmasdan, qahramonlik qilmasdan tilga tushish, tarixga aylanish mumkinmi axir? Jamila ham sevgi – muhabbatda shunday bir jasorat ko‘rsatib, belgilangan chegarani buzib o‘tib, beg‘ubor sevgisini Doniyorga, Doniyorning sevgisiga poyonoz qilmaganda, bugun butun dunyo tan olgan go‘zal muhabbat qissasi yaralarmidi?! Deylik urush barcha xalqlarniki edi. Barcha xalqlarning boshiga birdek kulfat yog‘diradi. Kimnidir sevgan yoridan, kimnidir dilbandidan, kimnidir mehribon otasidan ayiradi. Bu degani urushda qon kechib yurgan o‘g‘lonning xotini shartta boshqasi bilan qochib ketishi kerak degani ham emas. Ya’niki Mirtemirning “Surat” dostonidagi oshlonning aytgani kabi:

“Barchinoydek kutganing qani?

Zardobu qon yutganing qani?

Umr yo‘lida to yumguncha ko‘z,

Birga – birga ketganing qani?

Gunohim ne Jangda bo‘lganim,

Qon keshganim, yo bor o‘lganim.

Diydoringni unutmayin,

O‘limlardan xatlab kelganim”.

deya qaysidir ma’noda Jamilaning qilmishini inkor etganday...

Shunday bo‘ladi ham, Jamilaning sof va samimiy, beg‘ubor dunyosi Doniyorning olami bilan qo‘shib payvandlanganda ikki oshiq qalbgga xos bo‘lgan olam yanada mushtarak bo‘lib go‘zallashadi.

Xulosa: Ingliz va o‘zbek adabiyoti hamisha o‘zining g‘oyaviy mazmunining teranligi, hayot mazmun-mohiyati masalalarini hal etishda tinimsiz intilishi, insonparvarlik munosabatlari, tasvirlashning haqqoniyligi bilan ajralib turadi. Mustaqillik davri o‘zbek qissanavislari badiiy, adabiy ijodiy tajribalarini to‘plashda milliy qissachilikdan tashqari, dunyo qissachiligi tajribalarini o‘zlashtirdi va milliy islomiy badiiy talqinlarga yuz burganini ko‘rsatdi.

"Jane Eyre" asarida ayol obrasining tasviri o'ziga xos, uning qadrlanishga oid boshqa romanlar o'rtasida o'zga romanlardan farq qiladi. Charlotte Brontëning asarida ayol qahramon Jane Eyre, engil hamda zahmatkech mehnatlar, uchrashuvlar orqali o'zining erkinligini qo'llab-quvvatlaydigan kuchli va mustaqillikka ega bo'lgan qiz

hisoblanadi. Ushbu asarda ayol qahramon Jane Eyre, ozod va o'zgaruvchanlikka tayanib, o'zining obro'sini qo'llab-quvvatlovchi kuchli shaklga ega. Uning jamiyatdagi xizmatchilar, insof va ogohlantirishlar ta'sirida o'zining erk va izzatiga, o'z tahqiqotlari va xarakteriga ishonarli tarzda uning tarixini aks ettiradi. Jane Eyre o'zining insoniylik qadriyatini, oilaviy mehribonlikni va qo'llab-quvvatlovchi kuchlari asosida tasvirlangan.

Chingiz Aytmatovning "Jamila" asari, qahramoniy, o'zgacha va o'zining o'zaro munosabatlari va o'zining oila va jamiyat bilan bo'lishi haqida qiziq tarzda yozilgan. Uning asarida Jamila ayolning o'zgacha xususiyatlarini va uning jamiyatdagi o'rinini ko'rsatish orqali, uning kuchli hissiyotlarini va uning jamiyatdagi o'zgacha joyini ko'rsatadi. Jamila asarida ayolning ozodlik, muhabbat va o'zgacha qadrlash o'rniga tutilgan. U asarda ayolning jamiyatda o'zgacha joyini qidirib topish, o'zining o'zgacha xususiyatlarini qadrlash va uning oila va jamiyat bilan munosabatlari orqali o'z o'ziga xos joyini topish mavzulari ko'rsatilgan. "Jamila" asarida ayol obrazining tasviri ham o'ziga xos bo'lgan yangicha, nozik va ichki nafosat bilan yangi hayotni tartibga kiritish musmimosini buzdi, o'zbek adabiyotida ayol estetikasi, ayol qo'l yozmasi, ayol fenomeni, ayol ijodkorligi, ayol donishmandiligi, ayol sabri va toqati kabilarga alohida e'tibor qaratildi.

Adabiyotning bosh qahramoni, bosh mavzusi ayoldir. To'g'ri, adabiyotlarda ota-onaga muhabbat, tabiat go'zalligi, insof, farzand muhabbati, dushmanga nafrat kabi abadiy mavzular mavjud bo'lib, ularning har biri minglab xalqlarning adabiyotida tarannum etiladi. Ayollar mavzusini o'rganish ham adabiyotshunoslikda tadqiq etilishi lozim bo'lgan dolzarb vazifalar sirasiga kiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Azizov M.S. Masterstvo Chingiza Aytmatova: Avtoref. dis... kand. filol. nauk. – Maxachkala, 1974
2. Aytmatov Ch. Sohil yoqalab chopayotgan olapar / Ruschadan Asil Rashidov va Mahkam Mahmudov tarjimasini. – T.: Adabiyot va san'at, 1984
3. Aytmatov Ch., Shoxonov M. Cho,,qqida qolgan ovchining ohi zori. Ruschadan Nabijon Boqiy, Yoqubjon Xo,,jamberdiev tarjimasini. – T.: ShARQ NMAK. 1998.
4. Aytmatov Ch. Asrga tatigulik kun. – T.: Yoshlar nashriyot uyi, 2018.
5. Aytmatov Ch. Qiyomat. Rus tilidan Ibrohim G,,afurov tarjimasini – T.: Adabiyot va san'at nashriyoti , 1989
6. Aytmatov Ch. Kassandra tamg,,asi ("Oxirzamon nishonalari"), Suyun Qoriev tarjimasini. – T.: Yangi asr avlodi . 2014.
7. Aytmatov Ch. Tog'lar qulayotgan zamon ("Abadiy qalliq"), Ibrohim Gafurov tarjimasini. – T.: Yangi asr avlodi. 2016.